

Drama op het voortgezet onderwijs:

**Vaststaande lesmethode of onderwijs
op maat?**

Donja Bronkhorst

3351114

Blok 2, 2010-2011

BA Eindwerkstuk

24 januari 2011

Begeleider: Sigrid Merx

Thema: Theater en Dans

Inhoudsopgave

Inleiding	3-5
Hoofdstuk 1: Wat is het vak Drama? Lees: wat is de vakinhoud, vakgeschiedenis, hoe ziet de overheid het voor zich, enzovoort.	6-10
Hoofdstuk 2: Hoe zou de meest wenselijke methode voor het vak Drama eruit moeten zien en waarom?	11-16
Hoofdstuk 3: Hoe verhouden bestaande lesmethoden zich met de punten die in de meest wenselijke lesmethode voor zouden moeten komen?	17-23
Conclusie	24-25
Literatuur	26-27
Bijlage	28-41

Inleiding

Het vak Drama is anders dan andere vakken. Zo ook in de methode en didactische methodiek. Omdat Drama qua inhoud en qua doelen verschilt van andere vakken dient er dus hele andere lesmethode voor te bestaan. Drama is geen vak waarbij leerlingen zelfstandig en in stilte aan opdrachten moeten werken maar door samenwerking en expressie dienen er dingen tot stand te komen waardoor de leerlingen zich ontwikkelen. Een officiële lesmethode, zoals Memo voor geschiedenis en Wereldwijs voor aardrijkskunde, is naar mijn idee voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs moeilijk te verwezenlijken. Hiermee bedoel ik een methode waarin lessen tot in detail zijn uitgewerkt zodat leerlingen, zonder al te veel hulp van de docent, zelf aan de slag kunnen in hun bijpassende werkboek. Naar mijn mening is de docent bij het vak Drama essentieel voor het bereiken van ontwikkeling van iedere leerling. Maar op welk niveau ontwikkelen leerlingen zich dan en hoe kan dit op de meest wenselijke en meest effectieve manier bereikt worden? En in welke mate wordt er toch geprobeerd om aan te sluiten bij de vakinhoud door reeds bestaande lesmethoden? Reden genoeg om onderzoek te doen vanuit de volgende hoofdvraag:

Hoe zou de meest wenselijke lesmethode voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs eruit moeten zien en in hoeverre bestaat deze lesmethode al?

Om deze vraag te beantwoorden moet allereerst uitgezocht worden wat het vak Drama is. Wat is de vakinhoud, de leerdoelen, de geschiedenis en ook het doel. Deze informatie zal te vinden zijn op sites als examenblad.nl maar er zullen ook leerplannen nader bekeken worden om zo tot een inzicht te komen wat betreft de vakinhoud. Vervolgens zal bepaald worden hoe de meest wenselijke methode eruit zou moeten zien door ondersteuning van uitspraken die gedaan zijn vanuit vakdidactisch perspectief. Hiermee haal ik psychologen aan, maar ook mensen uit het veld, zoals Dramadocenten. Deze personen bekijken de kwestie vanuit verschillende perspectieven maar hebben wel hetzelfde belang, namelijk de meest wenselijke manier van didactiek verwezenlijken. Dan zal onderzocht worden hoe de bestaande lesmethoden zich verhouden tot deze meest wenselijke lesmethode. Hiervoor wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelde lesmethoden die tevens vergeleken zullen worden met de punten die geconcludeerd worden in Hoofdstuk 2. De lesmethode van Pierre Eggels, 'Doe gewoon alsof!' zal ter illustratie dienen om aan te geven hoe bepaalde punten

ontbreken in bestaande lesmethoden. Deze methode geeft namelijk aan het meest compleet te zijn en bevat enorm veel tot in detail uitgewerkte lessen. Dit is de reden waarom deze publicatie uitgebreider bekeken zal worden. Ook heeft er een interview plaatsgevonden met een Dramadocent. Zijn uitspraken zullen ook worden ingezet om te bekijken in hoeverre de huidige lespraktijk zich verhoudt tot de meest wenselijke lespraktijk. In de conclusie wordt gereflecteerd op deze bevindingen en zal een voorstel gedaan worden voor verdere ontwikkeling van de meest geschikte lesmethode voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs. Dit wordt uitgewerkt aan de hand van de volgende deelvragen:

- Wat is het vak Drama? Lees: wat is de vakinhoud, vakgeschiedenis, hoe ziet de overheid het voor zich, enzovoort.
- Hoe zou de meest wenselijke lesmethode voor het vak Drama eruit moeten zien en waarom?
- Hoe verhouden bestaande lesmethoden zich met de punten die in de meest wenselijke methode voor zouden moeten komen?

Onderzoek hiernaar is relevant omdat er van verschillende kanten blijkt dat er over dit punt wordt nagedacht. In dit onderzoek zal blijken dat er op fora oproepen worden gedaan door Dramadocenten voor tips van andere docenten. Reden hiervoor is de verandering van het onderwijssysteem waarbij Drama voor Havo en Vwo onderdeel is geworden van het vak Kunst, wat leerlingen als eindexamenvak kunnen kiezen. Dit is de reden waarom ik me in mijn onderzoek toespits op lesmethoden voor leerlingen van Havo en Vwo. Bij hen wordt er een centraal examen en een schoolexamen afgenomen. Bij VMBO zien we alleen een schoolexamen.

Wat betreft de relevantie is het ook zo dat het nog deels een niet onderzocht gebied is binnen de kunst- en cultuureducatie. Anne Bamford, pedagoog en hoogleraar aan de Wimbledon School of Arts, heeft wel namens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap onderzoek gedaan naar de huidige stand van zaken wat betreft kunst- en cultuureducatie in Nederland. Het benoemt de tekortkomingen en doet daarnaast voorstellen hoe het beter aangepakt zou kunnen worden. Zij geeft aan het eind van haar onderzoek aan dat er nader onderzoek gedaan zou kunnen worden naar de opleiding van leerkrachten. Deze missen volgens haar de expertise om op een goede en volledige manier de vakkennis over te kunnen brengen. Tevens moet er nader gekeken worden naar de ontwikkeling van beoordelingsstrategieën, de inventarisatie van doorlopende leerlijnen in de kunst en de ontwikkeling van

eenvoudige maatregelen voor het vaststellen en behouden van kwaliteit. Haar conclusie is dus dat de kwaliteit van kunst- en cultuureducatie in Nederland onder het niveau ligt. Ook geeft ze aan dat hoogstaande educatieprogramma's nut kunnen hebben maar alleen als ze van kwalitatief goede aard zijn. Slechte programma's zijn desastreus voor docent en leerling. Bamford houdt zich dus wel deels bezig met de kwestie en geeft oplossingen voor hoe het onderwijssysteem van kunst- en cultuureducatie eruit zou moeten zien. Maar een uitwerking van de meest wenselijke lesmethode blijft uit¹. Dit is van waaruit ik vertrek in mijn onderzoek. Ik zal me buigen over hoe de meest wenselijke lesmethode voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs eruit zou moeten zien.

Ander bijkomend punt van relevantie is de uitspraak die wordt gedaan door Vera Asselberg, socioloog, tijdens een studiemiddag over een kwarteeuw onderzoek naar kunst- en cultuureducatie. Zij stelt dat vroeger lesmethoden niet erg geliefd waren voor kunst- en cultuureducatie omdat ze de creativiteit van leerlingen en docenten zouden ondermijnen. Tegenwoordig is dit wel anders maar het is wel zo dat er in de geschiedenis relatief weinig onderzoek is gedaan naar lesmethoden. Volgens Asselberg zou dit moeten veranderen en zou onderzoek hiernaar in een inventariserende en analyserende vorm moeten gebeuren². In mijn onderzoek ga ik proberen deze twee begrippen toe te passen door mijn bevindingen terug te koppelen naar bestaand lesmateriaal.

---

¹ Bamford, A. *Netwerken en verbindingen : arts and cultural education in The Netherlands*. In opdracht van het Ministerie van OC&W, mei 2007, p174-179.

² Kommers, M. *Studiemiddag over een kwarteeuw onderzoek naar kunst- en cultuureducatie in Nederland*. Cultuurnetwerk Nederland: Utrecht, 13 december 2002, p10.

Hoofdstuk 1: Wat is het vak Drama? Lees: wat is de vakinhoud, vakgeschiedenis, hoe ziet de overheid het voor zich, enzovoort.

Drama is voor een lange tijd een omstreden vak geweest in het voortgezet onderwijs. De invoering ervan verliep enorm moeizaam. In de jaren zestig van de negentiende eeuw werd Drama aangeboden op meisjesscholen onder de naam Voordrachtskunsten³. Vervolgens heeft het vak een lange weg af moeten leggen. Oorzaken hiervan waren de minimale acceptatie van de maatschappij (men zag er het nu niet van vergeleken met exacte vakken), de tegenwerking van andere, reeds bestaande kunstvakken (zij zagen het vak als een bedreiging voor hun eigen vakken), de onderlinge verdeeldheid van de docenten Drama zelf (de ene docent wilde zich meer richten op theaterwetenschap terwijl de ander de voorkeur gaf aan praktijklessen) en de bezuinigingen op het onderwijs door de overheid. Pas in 1993 werd Drama wettelijk erkend als schoolvak binnen het voortgezet onderwijs⁴. Er is op Kunst en Cultuur, en daarmee op cultuureducatie, ook een aantal keer flink bezuinigd. Dit heeft de invoering voor een lange tijd tegengehouden en is helaas momenteel ook weer aan de orde.

Daarnaast konden docenten en andere belangstellenden die het vak in wilden voeren, het lange tijd niet eens worden over de invulling van het vak. Men was wel eensgezind over het feit dat het vak ingevoerd moest worden, maar over de vakinhoud was lange tijd onduidelijkheid. Zo waren er de makers die zich puur op de belangstelling en aandacht voor een voorstelling wilden richten, de didactisch gerichte makers die zich wilden richten op maakprocessen, maar ook de beleidsmakers bij wie het weer meer draaide om het onderwijs en het welzijn van de maatschappij. Drama moest vooral een maatschappelijke functie hebben waarvan het effect groots te zien was.

Het beleid met betrekking tot het onderwijs was ook een oorzaak, zoals al eerder gezegd, van de hinder die het vak Drama bij de invoering ondervond. Met de instelling van een nieuw Ministerie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk in de jaren zeventig verhuisde de uitvoerende en buitenschoolse kunstzinnige vorming naar dit ministerie, terwijl het onderwijs bij Onderwijs en Wetenschap bleef. De scheidslijn was enorm onduidelijk waardoor de toneelscholen de ene keer onder het Ministerie van CRM vielen en de andere keer weer onder het Ministerie van O&W. Binnen het Ministerie van CRM was er

---

³ Coppens, H. *Drama op school: de invoering van een nieuw vak in het voortgezet onderwijs in Nederland*. Acco, maart 2000, p 27-28.

⁴ Ibidem.

genoeg ruimte voor ontwikkeling van Drama maar dan vooral op buitenschools gebied. Bij O&W was er daarentegen nauwelijks ruimte voor de ontwikkeling van Drama als schoolvak. Vanaf 1983 werd het onderwijs getroffen door enorme bezuinigingen. Het aantal vrije uren dat ingevuld konden worden door kunstvakken werden minder. Hierdoor moest men bijvoorbeeld kiezen tussen lessen Economie of Drama. Omdat men Economie belangrijker achtte verdween Drama grotendeels van het toneel⁵.

Coppens schrijft het tot stand komen van het vak toe aan 'het op beslissende momenten (toevallig) samenkomen van diverse elementen die positief uitwerkten.' Ze vermeldt dat in 1966 de eerste docentenopleiding Drama ontstond met als gevolg een golf van meer scholen in Nederland die deze opleiding gingen aanbieden. Maar iets wat nog meer invloed had op het tot stand komen van het vak, was de politieke beslissing in de jaren tachtig om het voortgezet onderwijs te vernieuwen waardoor Drama een kans heeft gekregen. SLO, het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, heeft hier grote invloed gehad door het starten van een project Drama in het voortgezet onderwijs. Er werden eindtermen Drama voor de basisvorming ontwikkeld waar de leerlingen aan moesten kunnen voldoen wanneer ze er examen in deden, leerplanuitwerkingen die bij deze eindtermen pasten en een examenprogramma ontwikkeld. Er werd snel met deze eindtermen ingestemd waardoor het vak Drama meer vaste vorm kreeg⁶.

Tegenwoordig valt Drama onder het leergebied Kunst en Cultuur. Het valt samen met andere kunstvakken als Muziek, Dans en Beeldende Vorming onder deze noemer in de tweede fase. Het leergebied Kunst en Cultuur leert de leerlingen het ontwikkelen van vaardigheden door middel van verschillende technieken, zoals: uitdrukken van eigen gevoelens en ervaringen, vormgeven aan verbeelding en leren communiceren en presenteren door middel van beeld, geluid en (lichaams)taal⁷. De nadruk ligt dus sterk op de emotionele en sociale ontwikkeling van de leerling door middel van Drama oefeningen.

---

⁵ Coppens, H. *Drama op school: de invoering van een nieuw vak in het voortgezet onderwijs in Nederland*. Acco, maart 2000, p 32-33,50.

⁶ Coppens, H. *Drama op school: de invoering van een nieuw vak in het voortgezet onderwijs in Nederland*. Acco, maart 2000, p64.

⁷ Cevo. September 2009. Examenblad.nl. Kunst (beeldende vormgeving/dans/drama/muziek/algemeen. VWO, Syllabus centraal examen 2011. http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mvh57gltp77x8_n11vg41h1h4i9qe/vi8yjf_d7z5z8/f=/bestand.pdf

Ook heeft Drama als doel leerlingen voor theater te leren interesseren en ze te leren om een onderscheid te maken tussen de werkelijkheid en de niet-werkelijkheid. In Drama wordt een alsof-werkelijkheid opgeroepen⁸. De leerlingen kunnen vanuit twee posities deelnemen aan het vak, als kijker en als speler. Binnen het vak Drama is er vaak sprake van een gelaagdheid. De gewone realiteit en de verbeelde werkelijkheid zijn gelijktijdig aanwezig. Dit spanningsveld wordt extra geladen omdat tijd en ruimte ook worden afgebakend. Door die afbakening wordt de toeschouwer met al dienst zintuiglijke waarnemingen erop gewezen wat er zich van begin tot einde afspeelt op de 'speelplek'. Hierdoor valt alles op, kan alles een betekenis hebben en word je als kijker ook aangespoord om na te denken over dat wat je ziet. Dit draagt ook weer bij aan de persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing van de leerling⁹.

Het belangrijkste doel van het vak Drama, zoals gesteld in het leerplan van Coppens en van Bakelen, is toch wel het overbrengen van kennis en vaardigheden die nodig zijn om in de maatschappij te kunnen functioneren¹⁰. Deze aspecten leren ze door oefeningen te doen waarin ze een rol moeten spelen, maar ook door theatervoorstellingen te bezoeken, verslagen te schrijven over hun ervaringen daarvan, dingen te beoordelen die ze zien, enzovoort. Deze oefeningen ontstaan vanuit de vijf W's: wie, wat, waar, wanneer en waarom. Ook de vijf V's krijgen tegenwoordig veel aandacht in Dramalessen door de komst van de nieuwe eindtermen zoals hieronder te zien. De vijf V's bestaan uit verkennen (vragen, inzichten), verdiepen (eigen ervaringen), verbreden (contextgegevens), verwerken (van de eerder genoemde zaken) en vertonen (een eigen kijk op het geheel). Waar de W's vooral gericht zijn op praktijkoefeningen zijn de V's voornamelijk gericht op het theoretische deel van het vak Drama. De vaardigheden die worden geleerd door de V's zijn van theaterwetenschappelijke aard aangezien ze voorbereiden op de academische vaardigheden. Echter, deze V's dienen evenveel aandacht te krijgen in de lessen als de, uit de praktijk afkomstige, W's¹¹.

---

⁸ Coppens, H. en M. van Bakelen. *Bouwstenen voor de Basisvorming: Een leerplan Drama*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994, p24.

⁹ Coppens, H. en M. van Bakelen. *Bouwstenen voor de Basisvorming: Een leerplan Drama*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994, p 24-26.

¹⁰ Coppens, H. en M. van Bakelen. *Bouwstenen voor de Basisvorming: Een leerplan Drama*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994, p18.

¹¹ Coppens, H. en M. van Bakelen. *Bouwstenen voor de Basisvorming: Een leerplan Drama*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994, p99.

Vanaf heden zijn de vakken CKV2, CKV3 en CKV2,3 vervangen door de vakken Kunst (Drama), Kunst (Dans), Kunst (Muziek) en Kunst (Beeldende Vormgeving). Deze vier vakken worden gezamenlijk geschaard onder Kunst (drama etc.). Dit vak kent een centraal examen en een schoolexamen. De kunstvakken hebben alle vier hetzelfde centraal examen met de naam Kunst (algemeen), welke digitaal zal worden afgenomen. De examenonderwerpen voor de komende jaren zijn al vastgesteld en zijn, naar mijn mening, vrij algemeen, namelijk onder andere: cultuur van de kerk van de 11^e tot en met de 14^e eeuw en Hofcultuur in de 16^e en 17^e eeuw ¹².

De eindtermen voor Havo/VWO voor het schoolexamen Drama, dus niet voor Kunst (algemeen), zijn opgedeeld in domeinen. Dit ziet er als volgt uit:

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Drama en maatschappij

1. De kandidaat kan mede op basis van bronnenmateriaal in een gegeven cultureel-maatschappelijke context:

- kenmerken benoemen van theatrale uitingsvormen en orale tradities;
- samenhangen aangeven tussen functie, vorm en inhoud van toneel;
- dramatische aspecten benoemen van vormgegeven informatie op televisie.

Subdomein A2: Betekenis

2. De kandidaat kan theatrale conventies aangeven en aanwijzen, evenals de betekenissen die ze kunnen oproepen.

Subdomein A3: Beschouwen

3. De kandidaat kan:

- een toneelvoorstelling informatief beschrijven;
- aangeven met welke theatrale middelen de inhoud vormgegeven is;
- een eigen mening geven over de effectiviteit van enkele van deze middelen.

Domein B: Praktijk

Subdomein B1: Spelen

4. De kandidaat kan:

- spelgegevens combineren en toepassen, en daarbij gebruikmaken van timing en verandering in stemgebruik en bewegingspatroon;

---

¹²Cevo. September 2009. Examenblad.nl. Kunst (beeldende vormgeving/dans/drama/muziek/algemeen. VWO, Syllabus centraal examen 2011.
http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mvh57gltp77x8_n11vg41h1h4i9qe/vi8yjf d7z5z8/f=/bestand.pdf

- de interactie tussen personages intensiveren door middel van actie en reactie;
- in spel een sociaal of maatschappelijk vraagstuk analyseren en onderzoeken.

Subdomein B2: Vormgeven

5. De kandidaat kan:

- een rol opbouwen gebaseerd op personage en dramatische ontwikkeling;
- scènes creëren en realiseren, rekening houdend met de intentie ten opzichte van het publiek.

Subdomein B3: Presenteren

6. De kandidaat kan:

- spel- en vormgevingsvaardigheden toepassen bij het optreden voor een publiek;
- het publiek van de nodige informatie voorzien.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep¹³.

Tegenwoordig, met de komst van de Tweede Fase, is het vak onderdeel geworden van het leergebied Kunst en Cultuur. Dit houdt in dat het een onderdeel van een groter geheel is geworden, wat ook terug te zien is in de vakinhoud. Zo is het vak nu, op theoretisch vlak, een onderdeel van het centrale eindexamen Kunst (algemeen). Wel is er nog de mogelijkheid voor scholen om een eigen schoolexamen te ontwikkelen voor het vak, waar dan ook meer praktische zaken aan bod zullen komen die tevens meer gespecificeerd zijn op Drama.

De eindtermen zijn echter nog steeds vrij duidelijk wanneer we kijken naar het schoolexamen. Deze eindtermen moeten aan bod komen in het schoolexamen en daarmee dus ook bekend zijn bij de leerlingen. Gedurende de lessen die naar het eindexamenjaar toewerken, moeten de leerlingen door de docent en diens methode voorbereid worden op het beheersen van deze kennis en vaardigheden. Maar wat is nu de beste manier om de leerlingen voor te bereiden? En in welke mate moet er theorie terugkomen in de lesmethode nu er een centraal examen voor het vak wordt afgenomen? Kortom, hoe zorgen we ervoor dat alle bovenstaande punten die de overheid stelt terugkomen in een interessante en uitdagende lesmethode?

---

¹³ Examenprogramma kunst (drama) Havo en VWO.

http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mvh57gltp77x8_n11vg41h1h4i9qd/vhku_m9ndf6y6/f=/bestand.pdf

Hoofdstuk 2: Hoe zou de meest wenselijke methode voor het vak Drama eruit moeten zien en waarom?

Drama is een vak wat zich op een aantal gebieden onderscheidt van andere vakken. Om te beginnen verschilt de didactische invulling van het vak met die van andere vakken op het voortgezet onderwijs. Waar de leerlingen bij een vak als Wiskunde in een vaste opstelling in de klas zitten, bewegen de leerlingen bij Drama zich in de vrije ruimte. Een docent moet hier, wat betreft zijn manier van lesgeven, rekening mee houden. Ingewikkelde opdrachten moeten worden aangepast aan de hoeveelheid leerlingen en de grootte van het klaslokaal of de ruimte. Om te voorkomen dat er chaos ontstaat, is het bijvoorbeeld belangrijk om bepaalde opdrachten juist niet (of wel) uit te voeren om zo controle te houden over de klas. Bij een vak als Wiskunde is het risico op chaos aanzienlijk kleiner aangezien er rustig vanuit een boek wordt gewerkt aan opdrachten. Alle leerlingen moeten uiteindelijk hetzelfde antwoord formuleren en werken in stilte. Leerlingen komen in principe dus niet van hun plek.

Daarnaast is het vak Drama veel intensiever dan andere vakken. In plaats van voornamelijk stilte tijdens de lessen vindt er bij Drama veel meer interactie plaats tussen docent en leerling. De docent geeft een opdracht die de leerlingen uitwerken en vervolgens nemen de leerlingen hierin de leiding. Ze volgen niet een structuur vanuit een boek maar dienen geheel vrij een opdracht in te vullen waarbij niet één enkel antwoord correct is. Dit gaat uiteraard niet in stilte omdat tekst vaak centraal staat bij Drama en er ook overlegd en gerepeteerd moet worden.

Verder gaat het bij Drama niet om het overbrengen van cognitieve kennis en vaardigheden, maar is het van belang dat er een psychologische en persoonlijke ontwikkeling bij de leerlingen plaatsvindt op sociaal en mentaal niveau. Noodzakelijk is dat docenten alert moeten zijn opdat iedere leerling zich op zijn/haar eigen manier en niveau ontwikkelt. Er kan niet van de leerlingen verwacht worden dat ze aan het eind van het jaar allemaal dezelfde vaardigheden beheersen, omdat het geen vak is waarbij men feiten moet snappen, begrijpen en/of leren aan de hand van een systematische groei van kennis. Dit wordt ook beargumenteerd in de educatiewetenschap. Zo stellen Fautley en Savage, beiden gespecialiseerd in educatie, het volgende:

'A teaching curriculum can be systematic, but linearity is not always appropriate, especially where learning in the arts is involved. A learning curriculum, on the other hand, needs to have an element of reflexivity built into it, and this is where

assessment for learning, [...], has such an important role to play. What is most likely to be helpful is a view of learning which responds to the pupils in the classes concerned, not an idealized version of progression¹⁴.

Fautley en Savage duiden hier op het belang van de ontwikkeling van iedere leerling op zijn/haar eigen tempo aan de hand van verschillende oefeningen. Dit heeft tevens een effect op toetsingen en beoordelingen. Docenten moeten erop letten dat niet alle leerlingen op een lijn beoordeeld worden. Maar belangrijk is om te kijken naar hoe een leerling zich als individu ontwikkelt op verschillende gebieden. Het is niet reëel om leerlingen door middel van een groepsopdracht allemaal hetzelfde cijfer te geven of om ze op basis van kwaliteit van de scène die ze opvoeren te beoordelen. Het proces is minstens zo belangrijk. Dit is ook een essentieel element waar Drama zich mee onderscheidt van andere vakken. Waar er bij andere vakken aan het eind van een periode toetsen worden afgenomen die worden beoordeeld op de kwaliteit, is het bij Drama belangrijker om te beoordelen naar aanleiding van het proces van de leerling. Hier is namelijk aan te zien hoe een leerling zich ontwikkelt en van dingen leert, in tegenstelling tot het eindresultaat waar zenuwen kunnen zorgen voor een slechte prestatie. Dit zijn dus allemaal elementen waar een docent rekening mee moet houden tijdens het lesgeven.

Al deze kenmerken zorgen ervoor dat er een specifieke manier van lesgeven voor het vak Drama moet bestaan. Deze methode moet niet alleen bovenstaande elementen in zich hebben, maar moet ook voldoen aan de eindtermen die door de overheid zijn gesteld. Er circuleren al wel een aantal lesmethoden op de markt die voornamelijk proberen te voldoen aan de vraag van beginnende Dramadocenten. Zo zegt het handboek 'Spelen is de kunst' van L. Janssens een hulpmiddel te zijn voor Dramadocenten om jongeren theater te onderwijzen. De publicatie bevat spelopdrachten, vakdidactische tips, een leerplan en een begrippenlijst. Maar het zegt met nadruk bestemd te zijn voor studenten van docenttheateropleidingen en beginnende Dramadocenten¹⁵. Ook de lesmethode 'Doe gewoon alsof!' van P. Eggels is er een die in de inleiding laat weten ontwikkeld te zijn vanuit de vraag

---

¹⁴ Fautley M. en J. Savage. *Cross-curricular teaching and learning in the secondary school: The Arts. Drama, Visual Art, Music and Design*. Routledge: Oxon, 2011, p49.

¹⁵ Janssens, L. *Spelen is de kunst: handboek voor dramadocenten*. IT&FB: Amsterdam, 2010.
http://www.cultuurplein.nl/vo/lesmateriaal/havo_vwo/drama/spelenisdekunst

van beginnende Dramadocenten naar tips en handreikingen¹⁶. Een ander bijkomend aspect is dat men over is gegaan van het Oude Leren op het Nieuwe Leren. Het Nieuwe Leren draait om samenwerken en leren communiceren terwijl het Oude Leren zich richt op kennisoverdracht en instructies door leraren. Het constructivistische leren stond hierin centraal waarbij de leerling nieuwe kennis verwerft door deze te koppelen aan reeds bestaande inzichten¹⁷.

Door een verandering in de vorm waarbinnen leerlingen moeten leren, zullen de lesmethoden ook mee moeten veranderen. Lidwine Janssens, zelf onder andere vakleerkracht Drama maar ook auteur van onderwijsmateriaal, gaf aan bang te zijn dat Drama de trant van het Oude Leren zou gaan volgen. Omdat Drama een respectievelijk jong vak was in de periode waarin zij haar publicatie schreef, was het risico groot dat het door gebrek aan ontplooiing de weg van de oudere vakken zou gaan volgen. Gevolg hiervan was dat er teveel leerstofgericht les zou worden gegeven terwijl de nadruk zou moeten liggen op vormgeving en expressie¹⁸. Is dit in werkelijkheid ook gebeurd? En hoe valt dit te voorkomen? Redenen genoeg dus om eens goed te kijken naar hoe een wenselijke lesmethode voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs er anno nu uit zou moeten zien.

Allereerst is het belangrijk een methode te ontwikkelen die leerlingen blijft uitdagen en die hun interesse blijft opwekken. Omdat Drama zo'n interactief vak is waarbij samenwerken een belangrijk element is, is het van belang dat alle leerlingen gefocust en bij de les blijven. Om dit te bewerkstelligen moet er rekening worden gehouden met het verschillende niveau en tempo per leerling. Hierin is een belangrijke rol voor de docent weggelegd. Binnen het discours van Onderwijskunde wordt aangenomen dat het lesmateriaal wat leerlingen aangeboden krijgen, net boven hun huidige niveau moet liggen. Zo blijft het voor leerlingen een uitdaging om te leren. Door enige sturing van de docent komen ze, in hun eigen tempo en op eigen kracht, steeds dichterbij het niveau en zijn ze uiteindelijk in staat de opdracht te volbrengen. Een docent kan zich hierin als ondersteuning profileren door grote opdrachten in kleinere deelopdrachten te

---

¹⁶ Eggels, P. *Doe gewoon alsof! Dramalessen voor het voortgezet onderwijs*. Panta Rhei: Katwijk, 2002, p7-10.

¹⁷ Bergman, V. *Authentiek leren en kunsteducatie*. Cultuurnetwerk Nederland: Utrecht, maart 2006, p7.

¹⁸ Janssens, L. *Drama doceren: Vakdidactische notities voor de basisvorming*. Uit 'Theater en Educatie: kwartaalschrift voor Drama', Jaargang 2, nummer 3. Uitgeverij International Theatre & Film Books: Amsterdam, Voorjaar 1996, p32.

splitsen, enige uitleg te geven of de leerlingen soortgelijke opdrachten te laten doen die wel al haalbaar zijn. Het proces is hier enorm belangrijk¹⁹.

Bij Drama stimuleren de leerlingen ook elkaar. Wanneer een groepje een opdracht krijgt die voor drie van de vier nog net iets te moeilijk is, kan de vierde, die het wel al begrijpt, een steun zijn voor de rest. Zo komen de overige leerlingen ook op het niveau wat behaald moet worden en ontwikkeld de vierde zijn/haar sociale vaardigheden door actief samen te werken. Belangrijk bij een gewenste lesmethode is dat er opdrachten van zeer uiteenlopende niveaus in te vinden zijn. Zo moeten er startopdrachten inzitten, maar ook ingewikkeldere opdrachten voor de meer gevorderde leerlingen. Verder moet het van belang zijn dat er ruimte is voor de docent om de opdracht naar eigen hand te zetten, zodat de stof voor alle leerlingen toegankelijk blijft.

Zoals hierboven vermeld is bij het vak Drama niet het eindproduct van belang, maar juist het proces er naar toe. In dit proces ontwikkelt de leerling zich naar mijn idee het meest op sociaal en mentaal niveau. Bij een vak als wiskunde is er ook een proces aanwezig waarbij de leerlingen statistieken moeten leren, maar hierbij is het eindproduct het belangrijkste. Het cijfer wat ze hiervoor halen telt, niet hun instelling tijdens de lessen en hoe ze zich hebben ontwikkeld. Bij Drama kan het eindproduct, bijvoorbeeld een scène, geheel afwijken van het proces omdat de leerlingen door de spanning bijvoorbeeld hun tekst vergeten. Wanneer de docent echter bijhoudt hoe het proces naar de opvoering van deze scène toe eruit ziet, kan er gelet worden op de inzet en de ontwikkeling van de leerling. Zo kan het gebeuren dat leerling A een hoger cijfer krijgt dan leerling B, terwijl leerling A zijn tekst vergat en leerling B de sterren van de hemel speelde. Het gaat er dan om dat leerling A zich enorm heeft ontwikkeld in het proces door bijvoorbeeld veel bij te dragen aan de creatieve vormgeving van de scène of de onmisbare factor is geweest voor het steunen van andere leerlingen die het eng vonden om toneel te spelen. Dit zijn sociale en emotionele ontwikkelingen die binnen het vak Drama bereikt trachten te worden, in plaats van het creëren van fantastische acteurs.

Binnen het veld van cultuureducatie wordt hier ook zo over gedacht. Anne Bamford heeft voor het Ministerie van OC&W onderzoek gedaan naar de huidige stand van zaken in Nederland wat betreft kunst- en cultuureducatie en geeft hierin aan dat de bestaande methodes voor het vak Drama vaak gericht zijn op een eindproduct (bijvoorbeeld het opvoeren van een dialoog) in plaats van op het

---

¹⁹ Vygotsky, L.S. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.

proces. De opdrachten in de meeste publicaties passen vaak niet in de belevingswereld van de leerlingen en zijn daarom weinig uitnodigend. Haar voorkeur ligt dan ook bij docenten die zich kennis eigen maken en vanuit die kennis, al dan niet door middel van bestaande methodes, een lesmethode samenstellen die gericht en aangepast is op de leerlingen²⁰. Maar wanneer is zo'n lesmethode dan gericht en aangepast op de leerlingen?

Naar mijn mening is een lesmethode op de leerlingen gericht wanneer de kerndoelen die door de overheid zijn gesteld er op een haalbare manier in terug komen. Dit zijn namelijk de doelen die worden getoetst tijdens de examens en hier moeten de leerlingen bekend mee zijn. Of, zoals Lindeman stelt, de leermiddelen moeten gebaseerd zijn op de gestelde kerndoelen omdat deze een beeld geven van wat haalbaar en gangbaar is voor de leerlingen²¹. De moeilijkheidsgraad van een lesmethode en de verhoging van niveaus gedurende een lesmethode moeten hier dus op worden afgestemd. Uiteindelijk moeten de leerlingen aan de hand van kerndoelen op het door de overheid gestelde niveau eindigen.

De uitvoering van de meest wenselijke lesmethode voor het vak Drama op het voortgezet onderwijs moet aan een aantal belangrijke aspecten voldoen. Het moet ten eerste tegemoetkomen aan de leerlingen. Hiermee wordt bedoeld dat het toegankelijk en tegelijk uitdagend moet zijn. De inhoud van de opdrachten dienen niet ver van de belevingswereld van de leerlingen af te liggen maar moeten wel iets boven hun niveau liggen. Hierdoor blijven ze gestimuleerd en uitgedaagd om naar het niveau van de gestelde opdracht toe te werken. Wel is het hierbij belangrijk dat de er ruimte is voor de docent om wijzigingen aan te brengen in de opdrachten. De docent is namelijk degene die het dichtst bij de leerlingen staat en hierdoor het meeste zicht heeft op het leertempo en het leerniveau van de leerlingen.

Verder is het belangrijk dat er in de methode de aandacht bij het proces ligt in plaats van bij het eindproduct. In dit proces moeten leerlingen uitgebreid de mogelijkheid krijgen zich te ontwikkelen om zich zo te ontplooien op sociaal en mentaal gebied. Het is niet van belang dat leerlingen cognitieve kennis leren volgens een systematische methode maar de ontwikkeling van het individu wat betreft de algemene maar ook sociale en emotionele ontwikkeling is waar Drama

---

²⁰ Bamford, A. *Netwerken en verbindingen : arts and cultural education in The Netherlands*. In opdracht van het Ministerie van OC&W, mei 2007, p52-54.

²¹ Lindeman, H.J. (red). *Basisvorming inhoudelijk*. Culemborg: Booom, 1991, p61-62.

voor staat. Dit heeft ook een gevolg voor de beoordeling. Een eventueel eindproduct kan meegenomen worden in de beoordeling maar mag absoluut niet dienen als enige optie voor beoordeling. Dit eindproduct is namelijk niet representatief voor hoe een leerling zich heeft ontwikkeld in het proces. Gelet moet worden op de houding tijdens de lessen, de zelfontplooiing, de inbreng en de samenwerking. Ook dit moet in de methode verwerkt worden.

Tevens is het van belang dat de lessen een logische opbouw bevatten waardoor de leerlingen een beeld krijgen van wat er van ze wordt gevraagd of gevraagd gaat worden. Hierdoor blijft het overzichtelijk voor docent en leerling en is er een doel waar naartoe gewerkt kan worden. Zonder dit doel zal de inzet van de leerlingen lager zijn omdat ze niet begrijpen met welke reden ze leren wat ze moeten leren. Dit doel moet tevens afgestemd zijn op de kerndoelen die door de overheid zijn gesteld voor het vak.

Tot slot moet de methode ook een theoretisch onderdeel bevatten. Drama valt tegenwoordig onder het vak Kunst, en voor dit vak wordt een centraal examen afgenomen. Belangrijk is dus dat de leerlingen hierop voorbereid worden en oefenen met de theorie tijdens de lessen. Deze theorie zal ook getoetst moeten worden om zo voor de docent een beeld te schetsen waar nog meer aandacht aan besteed zou moeten worden tijdens de lessen.

Al deze punten maken samen de meest wenselijke lesmethode. Er bestaan al een aantal andere lesmethoden die door docenten worden gebruikt maar toch blijven zich nieuwe ontwikkelen vanwege de vraag naar hulp. Zijn de bovenstaande punten echter wel in deze bestaande lesmethoden terug te vinden? Zo ja, hoe verhouden deze methoden zich dan tegenover de bovenstaande punten? Moeten ze eventueel aangescherpt worden? Of moet er een geheel nieuwe lesmethode worden ontwikkeld omdat alle lesmethodes er niet aan voldoen? In het volgende hoofdstuk worden deze vragen nader bekeken en beantwoordt.

Hoofdstuk 3: Hoe verhouden bestaande lesmethoden zich met de punten die in de meest wenselijke lesmethode voor zouden moeten komen?

Wanneer men op zoek gaat naar lesmethoden voor het vak Drama, ziet men vooral eerst veel publicaties voorbij komen die louter dialogen of situaties bevatten. Dit zijn op zichzelf natuurlijk geen lesmethoden maar dienen ter ondersteuning voor docenten die weinig inspiratie hebben voor het bedenken en uitwerken van dit soort onderdelen. Deze publicaties laten niet veel aan de verbeelding over. Wanneer een docent met zijn/haar leerlingen een dialoog wil oefenen, hoeft deze alleen maar dit boekje open te slaan en een leuke dialoog uit te kiezen²².

Natuurlijk zijn er ook een aantal uitgewerkte lesmethoden te vinden, maar deze bestaan alleen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Een voorbeeld hiervan is het al eerder genoemde 'Spelen is de kunst' van Lidwine Janssens. Dit is een handboek voor beginnende docenten of studenten die voor Dramadocent studeren en informatie geeft over Drama en tevens een cd-rom bevat met praktisch lesmateriaal. Wel geeft de auteur aan dat dit lesmateriaal zo ontworpen is, dat iedere docent het naar zijn/haar eigen hand kan zetten. Verder is er de publicatie 'Dramatiseren' van Marcel van Dijck, die zich voornamelijk richt op spelers in alle soorten onderwijs, maar ook op mensen die in hun vrije tijd zich creatief willen uiten. Het legt vooral het proces van maken uit, inclusief alle begrippen die daarbij komen kijken. Ook de publicaties van Eva Wortmann zijn te gebruiken in de onderbouw. In deze publicaties worden theatervaardigheden behandeld aan de hand van praktische oefeningen waarbij nog redelijk aan de oppervlakte wordt gebleven. De auteur gaat er namelijk vanuit dat leerlingen pas in de derde klas echt leren spelen en inhoudelijk gezien dan meer de diepte in kunnen duiken. Deze publicaties bevatten een zeer heldere leerlijn bestaande uit een logische opbouw waarin veel aandacht is voor het begrip van theater. Zo wordt de leerlingen duidelijk gemaakt wat een scène is, wat de functie is van decor en kleding, hoe een theater eruit ziet, enzovoort. Met deze methode wordt duidelijk aangegeven dat het een handleiding is voor de leerlingen en het dus geen kant en klare lessen bevat. De auteur vindt het namelijk van belang dat een docent het onderwerp of het thema van de les zelf kan invullen. Vandaar ook dat de publicatie geen uitgewerkte lessen of een werkboek bevat.

Tot slot vinden we voor de onderbouw nog de publicatie van Pierre Eggels, 'Doe gewoon alsof!'. Dit is een uitgebreide methode die, tot in detail uitgewerkte,

---

²² <http://www.uitgeverij-pantarhei.nl/onderwijs.php>

lessen bevat waarvan de auteur beweert dat ze voor alle schooltypen (VMBO, Havo en VWO) en alle leerlingen (eerste t/m zesde jaar) geschikt zijn. Deze methode bevat ook werkschriften voor de leerlingen en allerlei hulpmiddelen voor de docenten, zoals een samenvatting van de leerstof, toetsopdrachten, beoordelingsformulieren en een overzicht van de gebruikte termen²³.

Helaas is het zo dat wanneer we zoeken naar lesmethoden voor de bovenbouw, er aan wordt gegeven dat er voor het vak Drama in de bovenbouw nog geen lesmethoden zijn ontwikkeld. Wel wordt er door bijvoorbeeld Cultuurplein.nl een overzicht gegeven van materiaal dat gebruikt kan worden ter ondersteuning van de lessen. Dit zijn voornamelijk theoretische publicaties waarin aandacht wordt besteed aan elementen als de theatergeschiedenis.

Wanneer we naar bovenstaande methoden kijken valt natuurlijk als eerste op dat er überhaupt geen speciale lesmethoden bestaan voor het vak Drama in de bovenbouw. De lesmethoden die wel worden aangegeven zijn merendeels handboeken die ter ondersteuning dienen voor de docent of de leerling. Er zit maar een lesmethode tussen zoals we die kennen van vakken als aardrijkskunde en wiskunde. Hiermee bedoel ik een methode die uitgewerkt is, een handboek en een werkboek bevat, voor docent en leerling is en uitgeschreven lessen bevat. Dit is de methode van Pierre Eggels, 'Doe gewoon alsof!'. De auteur geeft tevens aan dat de methode voor alle soorten leerlingen van alle soorten onderwijs gebruikt kan worden. Toch staat deze methode op Cultuurplein.nl bij de bestaande methoden voor de onderbouw. Ook geeft de auteur aan dat de methode begrippen wat betreft het vak Drama inhoudt en toetsingsvoorbeelden bevat. Al deze punten maken dat het interessant is om deze methode te vergelijken met hoe de meest wenselijke methode voor het vak Drama eruit zou moeten zien.

Pierre Eggels heeft de opleiding tot docent drama afgerond aan de Fontys Hogeschool in Eindhoven en is daarna les gaan geven op middelbare scholen in het vak Drama. In de praktijk merkte hij dat er behoefte was aan voorbeeldlessen voor Drama en met zijn publicatie hoopt hij dan ook aan deze behoeften te kunnen voldoen. Als basis van deze publicatie heeft hij zijn eigen lessen gebruikt die hij ontwikkelde voor de klassen 1 t/m 3 van zowel het VMBO als Havo. Hij geeft zelf wel aan dat de lessen af en toe aangepast moeten worden aan de verschillende leerlingen maar dat ze in principe bruikbaar zijn voor alle leerlingen van alle soorten onderwijs. Maar hoe kan deze publicatie nu geschikt zijn voor alle leerlingen wanneer het gebaseerd is op lessen uit de onderbouw? De enige

---

²³ http://digischool.kennisnet.nl/community_dr/methoden/onderbouw

mogelijkheid hiervoor is wanneer er voor de docent genoeg ruimte is voor eigen invulling. Bij de methode van Eva Wortmann is deze ruimte goed te zien. Het boek biedt een aantal onderwerpen en thema's voor lessen in een logische opbouw, maar de docent dient zelf zijn/haar eigen invulling hieraan te geven. Zo kunnen opdrachten worden afgestemd op het niveau van de leerling.

In de publicatie van Eggels zit wel een logische opbouw waarvan door de auteur wordt gesteld dat met deze opbouw naar de kerndoelen toegewerkt kan worden. De kern van de lessen bestaan uit de vijf W's: wie, wat, waar, wanneer en waarom? De lessen beginnen altijd met een warming-up, dan een vooroefening, een kernoefening en een afsluiting. Toch zijn de lessen helemaal uitgewerkt en laten hiermee weinig over aan de fantasie van de docent. Maar niet alleen de fantasie en activiteit van de docent zijn belangrijk, ook het niveau van de leerlingen moet bereikt worden. Omdat de lessen in deze publicatie zo gedetailleerd zijn uitgewerkt is het voor docenten niet gemakkelijk om de lessen aan het niveau van zijn/haar leerlingen aan te passen. Dialogen zijn al helemaal uitgewerkt en de kerndoelen, uitleg en invulling van een les zijn hier vaak op aangepast. Toch ligt het probleem bij deze dialogen en/of voorbeeldsituaties. Deze zijn van een heel simpel niveau en zijn daardoor weinig uitdagend voor bijvoorbeeld leerlingen uit de vijfde klas van het Vwo. Een voorbeeld is de volgende dialoog die in les 6 wordt gebruikt:

Een man komt een kroeg binnen, begroet anderen, bestelt een pilsje. Hij vertelt dat zo iets wel verdiend is na een week hard werken met gloeiend heet asfalt. Hij vertelt over het feit dat auto's ondanks de borden hem nog bijna van de sokken rijden. Na nog een pils zegt hij dat hij naar huis moet, want anders is het warme eten weer koud, net als vorige week. En hij heeft geen zin in weer een keer ruzie met zijn vrouw²⁴.

De leerlingen dienen na deze scène antwoord te geven op de volgende vragen: Wie is deze figuur? Waar is deze figuur? Wat is er aan de hand? Waarom is de figuur in het café? Wanneer speelt het gebeuren? Het doel van de opdracht is wel een doel wat ook gesteld kan worden aan bovenbouwleerlingen. Namelijk, dat de leerlingen een scène kunnen bedenken en presenteren waarin duidelijk wordt waar ze zich bevinden. Alleen de manier waarop deze oefening wordt beschreven (het soort situatie, de vragen etc.) is te weinig uitdagend voor

---

²⁴ Eggels, P. *Doe gewoon alsof! Dramalessen voor het voortgezet onderwijs*. Panta Rhei: Katwijk, 2002, p31.

bovenbouwleerlingen. De vragen zijn te gemakkelijk te beantwoorden en dagen niet uit tot eigen interpretatie, verder denken dan wat men ziet en het verrijken van de fantasie. Zoals in het vorige hoofdstuk al is aangegeven met ondersteuning van psycholoog Lev Vygotsky, dient een goede lesmethode een niveau te bevatten dat net boven het niveau van de leerlingen ligt. Hierdoor worden leerlingen uitgedaagd en gestimuleerd om te blijven leren. Gevolg echter van het taalgebruik en de soort opdrachten zoals hierboven is dat het voor veel leerlingen veel te simpel en te voorgekauwd is, dat het niet meer interessant is. Sociale en emotionele ontwikkeling zal hierdoor ook niet stijgen maar op eenzelfde niveau blijven. Aan de docent dan de taak om de stof spannend te blijven houden.

Volgens Wijnand Oosterhof, Dramadocent op het Candea College te Duiven, is het ook in de docent zijn/haar voordeel om de stof nieuw en spannend te blijven houden. Zo verliest deze niet zijn/haar enthousiasme en kan dit enthousiasme doorwerken op de leerlingen. Volgens hem is het beter om bepaalde lesmethoden als inspiratie door te werken en zo als docent een eigen lesplan te ontwikkelen. De docent kent zijn/haar leerlingen namelijk het beste en voelt precies aan wat een klas wanneer nodig heeft om zich zo goed te kunnen ontwikkelen²⁵.

Dat is dan ook direct het tweede punt waar naar gekeken moet worden. In welke mate ligt de aandacht binnen deze publicatie bij het proces om zo de emotionele en sociale ontwikkeling van de leerlingen als individu te bevorderen? In de methode van Eggels is de opbouw van het proces minimaal wanneer we letten op de verhoging van het niveau. De opdrachten worden geleidelijk iets moeilijker maar een groot verschil is niet te ontdekken. Ook wordt er sterk gefocust op het neerzetten van een eindresultaat door middel van samenwerking. Bijna iedere les eindigt met het opvoeren van een scène. De toetsing is hier ook op afgestemd. In deze methoden zijn vijf toetsen te vinden waarvan er vier bestaan uit praktijktoetsen. Hierbij worden de leerlingen beoordeeld aan de hand van hun prestaties tijdens deze eindopdracht. Waar geen aandacht aan wordt besteedt, is de individuele ontwikkeling van de leerling. Iedere leerling is namelijk anders, de een is minder assertief dan de ander en zal daardoor misschien niet goed presteren tijdens een uitvoering, terwijl deze leerling in het proces wel veel heeft bijdragen door aan alle elementen te denken die bij Drama horen. Wanneer bijvoorbeeld zijn/haar groepsgenoten vergeten dat je niet met je rug naar het

---

²⁵ Oosterhof, W. Diepte-interview op 11-01-2011 te Zevenaar. Interview incl. vragen te vinden in bijlage.

publiek mag staan, zal deze leerling ze daarop wijzen omdat deze dit onthouden heeft uit de lessen. Een toetsing mag, zoals in de publicatie van Eggels, dus niet alleen maar uit een momentopname bestaan.

De docent dient de leerlingen voortdurend te begeleiden en te beoordelen op de ontwikkeling. Verder moet iedere leerling binnen het proces de ruimte hebben om zich te ontwikkelen op zijn/haar eigen tempo. Binnen een vak als wiskunde met een bekende methode, bestaande uit hoofdstukken met opdrachten die de leerlingen in stilte uit moeten werken, is het voor een docent gemakkelijk om de leerlingen die de stof snel begrijpen een deel van de lesmethode sneller te laten doorlopen om zo ook uitgedaagd te worden. Uiteindelijk draait het bij iedere leerling erom welk cijfer hij of zij haalt tijdens de eindtoets. Bij Drama ligt dit heel anders omdat samenwerken centraal staat. Een methode, zoals die van Eggels, die lijkt op een methode zoals we die kennen bij exacte vakken zou in principe de mogelijkheid bieden voor een docent om de 'snelle' leerlingen een aantal lessen over te laten slaan, ware het niet dat er dingen tot stand moeten komen door middel van samenwerking. Doel is om de leerlingen te leren samenwerken, ze te leren van elkaar te leren en om elkaars ontwikkeling te bevorderen. De opdrachten in een lesmethode moeten dus bij aanvang nog zo 'open' zijn dat iedere leerling ermee uit de voeten kan op zijn/haar eigen manier. Ook moeten er individuele opdrachten in het lesmateriaal zitten om te voorkomen dat de meest assertieve leerlingen altijd het initiatief nemen. In de publicatie van Eggels zijn geen individuele opdrachten te vinden, alleen klassikale- en groepsopdrachten.

Tot slot dient er aandacht te gaan naar de vormgeving van het theoretische gedeelte in de lesmethode. De kerndoelen moet behandeld worden aangezien die getoetst worden tijdens de examens. In de publicatie van Eggels worden de kerndoelen wel behandeld en verwerkt in de lessen. Aan het begin van iedere les staat aangegeven welke kerndoelen in de desbetreffende les verwerkt zijn. Dit kan op veel verschillende manier verwerkt worden maar in de publicatie van Eggels komt het er vaak op neer dat er een scène wordt voorbereid en uitgevoerd waar de andere leerlingen op moeten reflecteren. Zo worden veel van de kerndoelen besproken en herhaald maar niet volledig. Leerlingen leren op deze manier bijvoorbeeld wel beschouwen, maar er is weinig aandacht voor de beoordeling hiervan en de manier waarop de leerlingen moeten beschouwen. Het is namelijk de bedoeling dat ze hun mening weten te onderbouwen met gegronde argumenten en op deze manier leren om 'theater te kijken'. Niet alleen beoordelen van medeleerlingen door de scène 'leuk' of 'niet leuk' te vinden. Zo wordt er ook nergens in de publicatie gereflecteerd op een professionele

theatervoorstelling terwijl dit iets is waar ze bekend mee moeten worden gemaakt. Op deze manier is de kans groter dat leerlingen in hun verdere leven het theater blijven bezoeken. Ze begrijpen de conventies van het theater en kunnen zich inleven omdat ze dit geleerd hebben.

Om de conventies van het theater te begrijpen is het tevens nodig dat deze besproken worden in de lessen. Drama bevat ook begrippen die men moet kennen en begrijpen om theater te kunnen maken. Dit valt ook onder het kerndoel 'Beschouwen'. Wanneer leerlingen namelijk professioneel theater gaan kijken moeten ze bepaalde conventies van het theater kennen. Maar een nog belangrijkere reden om theorie te bespreken in een lesmethode is het feit dat er nu een centraal examen bestaat voor Drama. Althans, het valt onder het vak Kunst waar wel degelijk een centraal examen voor wordt afgenomen. Leerlingen moeten hier dus op voorbereid zijn door de docenten. Uit fora blijkt al dat dit ook leeft onder de docenten. Zo wordt er op het Dramaforum van de BDD (Beroepsvereniging Docenten Theater en Drama) om hulp gevraagd door een Dramadocent wat betreft de aanpak om leerlingen zover te krijgen dat ze Drama gaan kiezen nu het een eindexamenvak is en er dus theorie bij komt kijken. Ze vraagt andere Dramadocenten om hulp wat betreft het aantrekkelijk en haalbaar maken van de theorie voor de leerlingen²⁶.

In een nieuwsbrief van de BDD geeft een andere Dramadocent aan ook moeite te hebben met de invulling van het vak nu er ook een centraal examen voor wordt afgenomen. Teveel theorie in haar lessen vind ze namelijk verloedering van het vak omdat het praktische gedeelte zorgt voor aansluiting met de Kunstopleidingen en ze niet wil dat theorie boven talent komt te staan. Hier wordt op gereageerd door te vermelden dat deze kwestie bij vele Dramadocenten speelt maar dat de meesten de begrippen al terug laten komen in de praktijk van hun lessen om zo hun leerlingen goed voor te bereiden²⁷. In de publicatie van Eggels worden de begrippen van theater weinig benadrukt. Ze komen absoluut voor in de lessen maar er wordt geen nadruk op gevestigd terwijl dit juist de manier kan zijn om theorie met praktijk te combineren. Bijvoorbeeld door de leerlingen praktische oefeningen geven en tussendoor stil te staan bij de begrippen die langskomen of die aan de opdracht gekoppeld kunnen worden.

In bijvoorbeeld de publicatie van Wortmann bestaan de eerste lessen uit het leren van alle conventies en begrippen die bij Drama horen. Hierdoor hebben

---

²⁶ BDD (Beroepsvereniging voor Docenten Theater en Drama). *Dramaforum*. Jaargang 10, nummer 2, November 2007, p7-8.

²⁷ BDD. *Digitale nieuwsbrief*. Nummer 1, December 2010, p3-4.

de leerlingen een basis van waaruit gewerkt kan worden en kan de docent hierop inspelen in verdere stadia. Wanneer er diepgaandere opdrachten gedaan worden in de les kan de docent ook dieper ingaan op de theorie van de leerlingen waardoor ze op twee niveaus iets leren. Allereerst natuurlijk de individuele ontwikkeling die ontstaat tijdens het maken en spelen maar ook de vakkennis die nodig is om een goed centraal examen af te leggen.

Conclusie

Duidelijk is nu wel dat Drama een vak is waarbij het een andere aanpak betreft dan bij vakken zoals Frans en wiskunde. Het is een van de weinige vakken waarbij het niet draait om het eindproduct dat een leerling aflevert maar waarbij het proces ernaartoe het sterkst moet wegen in de beoordeling. Doel van het vak is het overbrengen van kennis en vaardigheden aan leerlingen waardoor ze kunnen functioneren in de maatschappij. Hiervoor dienen ze zichzelf te ontplooiën door middel van oefeningen waarin ze kennismaken met allerlei soorten situaties. Individuele sociaal emotionele vorming is dan ook iets wat voort moet komen uit de lessen. Belangrijk is hierbij de aandacht voor het individu, iedere leerling ontwikkelt zich namelijk op zijn/haar eigen tempo en niveau. Maar het moet niet zo zijn, zoals bij Montessori onderwijs, dat een docent zich hier volledig buiten houdt. De docent heeft binnen het vak Drama een enorm belangrijke rol. Deze kent de leerlingen het beste en weet daardoor hoe de lessen ingevuld moeten worden. Ze moeten afgestemd worden op de verschillende soorten leerlingen maar moeten tegelijkertijd uitdagend blijven voor alle leerlingen in een klas. Dit is een moeilijke taak maar wanneer de docent deze taak niet uitvoert zullen de meest assertieve leerlingen deze taak overnemen. Reden hiervoor is een belangrijk element van Drama, samenwerken. Wanneer de leerlingen niet onder begeleiding van een docent samenwerken, zullen sommige leerlingen overschaduw worden door andere leerlingen. Dit belemmert de ontwikkeling op sociaal en mentaal gebied van iedere leerling.

In de meest wenselijke methode voor het vak Drama zou er dus ruimte moeten zijn voor de docent om de lessen aan te passen aan het niveau van de leerlingen. De lessen moeten dus niet helemaal dichtgetimmerd zijn maar moeten meer een lijn zijn voor de opbouw van een les. Verder moet in de methode de nadruk liggen op het proces en niet op het eindproduct. Logische opbouw van de lessen en de lessenreeks is wel gewenst maar er moet voldoende ruimte zijn waardoor iedere leerling aan bod komt en nieuwe dingen leert. De methode moet niet alleen gericht zijn op praktijk, maar ook op theorie. Dit omdat er tegenwoordig ook een centraal examen voor het vak afgenomen wordt en de leerlingen hier goed op voorbereid moeten worden. Toetsing van deze kennis is voor de docent nuttig om een beeld te krijgen van het niveau van de leerlingen. Maar de leerlingen leren door middel van toetsing van theorie ook hoe het is om voor dit vak theoretisch bezig te zijn. Een goede voorbereiding op het centraal examen en op een eventuele wetenschappelijke opleiding in deze richting zoals Theaterwetenschap.

In het veld is er inmiddels vraag naar een goede verhouding tussen theorie en praktijk. Ook is gebleken dat er nog geen officiële lesmethoden zijn ontwikkeld, speciaal voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Verder blijft er de vraag naar een lesmethode vanuit de hoek van de beginnende Dramadocenten. Naar mijn idee is het noodzakelijk dat er een lesmethode wordt ontwikkeld die zowel praktisch als theorie bespreekt. De lessen moeten zeker niet gedetailleerd uitgewerkt zijn maar moeten meer een logische opbouw van het jaar vormen. Iedere les heeft een thema, een niveau en een aantal elementen/theoretische begrippen die besproken moeten worden. Een aantal voorbeelden kunnen genoemd worden maar in principe dient de docent deze handvatten van een les zelf uit te werken en af te stemmen op zijn/haar leerlingen. Wel dient de methode een aantal toetsvoorbeelden te bevatten die zijn afgestemd op het centraal examen zodat de leerlingen hier ook alvast kennis mee kunnen maken. Tevens is het noodzakelijk dat de leerlingen worden gestimuleerd door de docent om ook reflecterend met de lessen bezig te blijven door bijvoorbeeld huiswerkopdrachten mee te geven of ze een aantekeningenschrift bij te laten houden.

En tenslotte, niet geheel onbelangrijk, de studenten die voor Docent Drama studeren dienen op hun opleidingen klaar gestoomd te worden om zelf lesmateriaal in elkaar te zetten en af te stemmen op hun leerlingen. Op deze manier wordt er aan de behoeften van de overheid, docenten en de leerlingen voldaan.

Literatuur

- Bamford, Anne. *Netwerken en verbindingen : arts and cultural education in The Netherlands*. In opdracht van het Ministerie van OC&W, mei 2007.
- Bergman, V. *Authentiek leren en kunsteducatie*. Cultuurnetwerk Nederland: Utrecht, maart 2006.
- BDD (Beroepsvereniging voor Docenten Theater en Drama). *Dramaforum*. Jaargang 10, nummer 2, November 2007.
- BDD. *Digitale nieuwsbrief*. Nummer 1, December 2010.
- Cevo. September 2009. Examenblad.nl. Kunst (beeldende vormgeving/dans/drama/muziek/algemeen. VWO, Syllabus centraal examen 2011.
http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mvh57gltp77x8_n11vg41h1h4i9qe/vi8yjfd7z5z8/f=/bestand.pdf
- Coppens, H. *Drama op school: de invoering van een nieuw vak in het voortgezet onderwijs in Nederland*. Acco, maart 2000.
- Coppens, H. en M. van Bakelen. *Bouwstenen voor de Basisvorming: Een leerplan Drama*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994.
- Eggels, P. *Doe gewoon alsof! Dramalessen voor het voortgezet onderwijs*. Panta Rhei: Katwijk, 2002.
- Examenprogramma kunst (drama) Havo en VWO.
http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mvh57gltp77x8_n11vg41h1h4i9qd/vhkum9ndf6y6/f=/bestand.pdf
- Fautley M. en J. Savage. *Cross-curricular teaching and learning in the secondary school: The Arts. Drama, Visual Art, Music and Design*. Routledge: Oxon, 2011.
http://digischool.kennisnet.nl/community_dr/methoden/onderbouw
- <http://www.uitgeverij-pantarhei.nl/onderwijs.php>
- Janssens, L. *Drama doceren: Vakdidactische notities voor de basisvorming*. Uit 'Theater en Educatie: kwartaalschrift voor Drama', Jaargang 2, nummer 3. Uitgeverij International Theatre & Film Books: Amsterdam, Voorjaar 1996.
- Janssens, L. *Spelen is de kunst: handboek voor dramadocenten*. IT&FB: Amsterdam, 2010.
http://www.cultuurplein.nl/vo/lesmateriaal/havo_vwo/drama/spelenisdekunst

- Kommers, M. *Studiemiddag over een kwarteeuw onderzoek naar kunst- en cultuureducatie in Nederland*. Cultuurnetwerk Nederland: Utrecht, 13 december 2002, p10
- Lindeman, H.J. (red). *Basisvorming inhoudelijk*. Culemborg: Boom, 1991.
- Oosterhof, W. Diepte-interview op 11-01-2011 te Zevenaar. Interview incl. vragen te vinden in bijlage.
- Vygotsky, L.S. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
- www.docentendrama.nl

Bijlage

Interview met Wijnand Oosterhof, Docent Drama op het Candea College te Duiven.

Datum: 11-01-2011

Tijd: 20.00 uur

Plaats: Zevenaar

Vraag 1.

Hoe zou je het vak Drama omschrijven?

Vraag 2.

Waarom geef je les in dit vak? En wat je achtergrond wat Drama betreft?

Vraag 3.

Hoe zou je de school (Candea College) omschrijven waarop je lesgeeft?

Vraag 4.

Wat je favoriete manier van werken? Welke didactische voorkeuren heb je?

Vraag 5.

Hoe sluiten deze voorkeuren aan op het lesmateriaal wat je gebruikt? Hoe ziet dit lesmateriaal eruit?

Vraag 6.

Waarom kies je voor deze lesmethode?

Vraag 7.

Wat zijn de voordelen van deze lesmethode?

Vraag 8.

Wat zijn de nadelen van deze lesmethode? Wat zijn de problemen waar je wel eens tegenaan loopt bij het geven van dit vak?

Vraag 9.

Wat zijn je ervaringen met andere methoden? Kan je een vergelijking maken?

Vraag 10.

Hoe zorg je dat de eindtermen die worden gesteld worden behaald? Ben je hier bewust mee bezig of gaat dit redelijk vanzelf?

Vraag 11.

Wat is je mening over Drama als eindexamenvak?

Vraag 12.

Wat is je mening over Drama als onderdeel van Kunst (algemeen)?

Vraag 13.

Hoe geef jij het schoolexamen voor Drama vorm?

Vraag 14.

Stelt de school nog bepaalde eisen aan de manier van lesgeven, of is er contact met andere docenten op dezelfde/andere school?

Resultaten diepte-interview met Wijnand Oosterhof

D= Donja Bronkhorst (interviewer)

W=Wijnand Oosterhof (geïnterviewde)

D: Bedankt dat ik dit interview bij jou mag afnemen. Vind je het erg als ik het opneem?

W: Nee hoor, absoluut niet.

D: Wat is volgens jou het doel van Drama?

W: Ik vind het heel belangrijk om leerlingen zichzelf te laten ontwikkelen en ze voor te bereiden, door middel van drama, op belangrijke situaties later. Bijvoorbeeld een sollicitatiegesprek. In de dramalessen behandelen we dan, vanuit spel, hoe je je daar gedraagt, welke houding je aanneemt, wat je zegt enzo. Dan oefenen we dat in de lessen en beoordelen we dat ook. Maar niet door toetsen enzo, zo geef ik geen drama. Ik werk niet met een curriculum of dat soort dingen. Ik werk met kinderen op het VMBO en als je daar denkt met een methode te werken ga je de mist in. Mijn taak is dus ook een sociaal emotionele vorming he?! Via het vak Drama. Dus dat zijn wel aspecten die erin moeten zitten maar ik toets dat nooit zo duidelijk. In een leerplan zoals deze (geeft deze) zie je dit wel heel duidelijk naar voren komen, ook bij de toetsing.

D: Maar dit is dus een leerplan wat docenten kunnen gebruiken wanneer ze op hun eigen manier les willen geven maar toch wel toe willen werken naar de einddoelen die worden gesteld?

W: Ja. Ik heb ook dit boek over Drama voor de beroepspraktijk want mijn lessen zijn er erg op gericht om leerlingen te leren hoe ze met alledaagse situaties om moeten gaan.

D: Want jij geeft les aan de onderbouw van het VMBO..

W: Ja, aan 1 en 2 VMBO.

D: Weet je ook wat de reden is dat er op het Candea College alleen aan deze klassen Drama wordt gegeven?

W: Ja dat weet ik wel. Dat komt omdat ze bij die klassen de sociaal emotionele vorming heel belangrijk vinden om aandacht te geven. In de jaren 98 en 99 kwam dat 'samen naar school gebeuren' weer terug waarbij veel leerlingen van het speciaal voortgezet onderwijs toch naar het gewone onderwijs werden geplaatst maar deze kinderen hadden een flinke achterstand bij de sociaal emotionele vorming. Dat is waarom ze mij toen hebben gevraagd op het Candea College, omdat ik uit het speciaal voortgezet onderwijs kom. Ze wilden toen dat ik mijn kennis over ging brengen op het gewone voortgezet onderwijs. Want ik ben helemaal ongediplomeerd hoor. Dat is autodidactisch ontstaan allemaal.

D: Want hoe ben jij ooit begonnen dan?

W: Nou, ik zat zelf in het amateurtheater en merkte gewoon wat dat met je doet. Met je persoonlijkheid, als je acteert en als je leert acteren. En dat ging ik met kinderen doen want ik had een eigen klas op een basisschool, was daar meester, en ik besteedde dan niet op de vrijdagmiddag even een uurtje aan drama om de tijd te vullen maar ik bouwde dan echt lessen op. En toen maakte ik de stap naar het VSO, voortgezet speciaal onderwijs en toen ging ik dit verder ontwikkelen. En toen heb ik zo'n heel leerplan geschreven en gemaakt en toen heb ik bij de directie aangegeven dat het met fantastisch leek om het als vak in te gaan voeren. Toen zijn we dat met een paar collega's gaan ontwikkelen en heb ik ook veel collega's gecoacht en ja, zo ben ik dat geworden. Ook wel workshops gevolgd enzo en altijd goed mijn ogen en oren open.

D: Oke. En heb je een idee hoe het op andere scholen in bijvoorbeeld Zevenaar wordt gegeven?

W: Daar is het ook alleen maar voor de onderbouw van het VMBO.

D: Toch jammer he?!

W: Ja want leerlingen op het Havo en VWO kunnen ook zeker wel deze sociaal emotionele vorming gebruiken. Ook daar zitten bijvoorbeeld leerlingen tussen die zich geen houding weten geven bij een sollicitatiegesprek en dit ook kunnen leren via een vak als Drama. En je brengt door dit vak ook het aspect samenwerken weer naar boven he?! Daar beoordeel ik kinderen ook op, op samenwerken. Want ik zeg altijd dat ze er niet zitten om acteur te worden maar om te leren

samenwerken met anderen en met zichzelf. Het acteren is een gereedschap wat je gebruikt om andere dingen te leren. Concentreren, vanuit rust met elkaar communiceren enzo.

D: En geef je de leerlingen dan wel cijfers?

W: Ik geef wel cijfers ja. En dat staat ook op het rapport. Maar soms zijn er hele klassen die allemaal een 9 hebben want dan doen ze zo ontzettend goed hun best. De sfeer in de klas is dan top en we doen leuk Drama met elkaar en ze voeren de opdrachten zo goed mogelijk uit, dan kan je zo een 9 neerzetten. Maar als er een paar bijzitten die de zaak verstieren ga ik ook wel eens omlaag. Want daar leren ze van. Dus niet omdat je een soort van beter bent dan de ander maar gewoon vanwege je groepsmentaliteit krijg je dan een 6 of een 5. Dat vind ik heel belangrijk. Ik heb ook altijd een structuur met die lessen. De leerlingen zitten als publiek in de zogenaamde kijkrij, en als er iets gepresenteerd wordt kijk je altijd. Als er 3 naar buiten naar de vogels zitten te kijken onderbreek ik de boel en spreek ik ze hierop aan.

D: Dan breng je ze op die manier dus ook de basisregels mee van hoe je je in een theater gedraagt bijvoorbeeld?

W: Ja. Exact.

D: Want die methode van Pierre Eggels die bij jou ook bekend is zegt hij ook dat het enorm belangrijk is dat bij binnenkomst de regels direct duidelijk worden gemaakt wat betreft je gedrag tijdens een presentatie en tijdens de les. En ik verbaasde me er enigszins over toen ik het aan het lezen was dat deze regels dus lang niet voor iedereen bekend zijn.

W: Ik zie dat ook wel eens. Dan komen die kinderen binnen en maakt het ze helemaal niet uit waar ze zitten, in de vensterbank, bij elkaar op schoot, noem maar op. Dat wil ik niet, dan zet ik ze normaal neer, afstand tussen de stoelen, om ze zo bij de les te houden. Dan maar daar tijd voor nemen, dat hoort er ook bij. Dan leren ze ook hoe ze zich moeten concentreren en focussen op dingen.

D: Want die methode van Pierre Eggels, heb jij die ook gebruikt?

W: Ja, daar heb ik wel wat onderdelen uit ja. Maar ik kijk er niet zoveel meer in want heb er wat dingen uit gehaald en in mijn eigen stof verwerkt.

D: Dat heeft als een soort inspiratie gediend? Want wat jij dus niet doet is echt alleen maar vanuit een lesmethode lesgeven?

W: Nee want wat we net hadden over die structuren en die afspraken binnen de lessen, dat is heel basaal. Als leerlingen weten wat ze moeten doen als jij 'kijkkrij' roept en een dramakring is een dramakring en dat soort dingen, dat zijn van die basisdingen waar je zoveel plezier van hebt als je die gewoon eist. En op den duur gaan ze het allemaal vanzelf doen. Hoef je niets meer te zeggen.

D: Ja precies. Maar wat is de reden dat je niet vanuit een zo'n methode werkt?

W: Omdat het bij mij niet werkt als ik gewoon een lijntje volg wat in een boekje staat. Want ik zie dingen gebeuren op een les waardoor ik iets heel anders ga doen dan wat ik in mijn hoofd had. Wanneer je de concentratie niet spits krijgt, het toch rommelig blijft dan leg ik het gewoon helemaal stil. En dan laat ik ze reflecteren op zichzelf, waarom gingen we stoppen? En dan hebben ze zelf ook wel door dat ze zich niet aan de regels houden. Anders wordt het chaos. En als het dan de tweede keer nog niet lukt ga ik gewoon helemaal terug naar de rust. Dan ga ik door yoga-achtige dingen rust creëren om vanuit daar weer verder te gaan. En bij sommige klassen blijf je heel erg op dat niveau en bij andere klassen schiet je erdoorheen. En elke klas heeft ook zijn eigen sfeer of dingen die van belang zijn in een groep.

D: En dan heb je ook nog eens in een groep dat het per leerling ook nog kan verschillen..

W: Ja, ja.

D: Oke. En je hebt dus eigenlijk overal wat dingen uitgehaald en inspiratie opgedaan, en je hebt daar zelf materiaal van gemaakt. Zou je dit misschien kunnen omschrijven? Bijvoorbeeld een bepaalde didactische vorm die overheerst of een structuur?

W: Ja natuurlijk. Er zit een bepaalde lijn in waarin ik begin met zintuiglijke oefeningen. Spiegelen, oefeningen met oogcontact, luisteren met de ogen dicht

naar dingen, kijken, voorwerpen onthouden. En dan ga ik over op dialoogwerk. Dus voorgeschreven dialoogjes die vaak over sociale onderwerpen gaan. De moeilijkheidsgraad van die dialogen pas je een beetje aan aan het niveau van de leerlingen. En dat uit hun hoofd leren gaat zo snel! Dat komt door de eisen die we stellen aan de structuur, namelijk niets anders doen dan de opdracht. Dan krijg je de fase waarin ik improvisatieopdrachten geef. Dus wanneer de sfeer in de klas goed is meer rollenspelachtige dingen. En altijd na 2 of 3 lessen weer teruggrijpen naar wat er geweest is. Gewoon na een aantal weken bijvoorbeeld het spiegelen weer terughalen, ter reflectie en om ze scherp te houden. En dan bijvoorbeeld het spiegelen moeilijker maken. Zo blijft de opdracht hangen maar blijven ze ook uitgedaagd omdat het niveau iets hoger komt te liggen. En natuurlijk de eerste 2/3 lessen altijd heel duidelijk de afspraken behandelen zodat die de rest van de lessen duidelijk zijn. Nou, daar heb je in de ene klas 3 weken voor nodig en bij de ander 10 minuten.

D: Ja want het is natuurlijk zo'n ander vak, wat dat betreft dan Frans of Geschiedenis. Daar kom je binnen, je gaat altijd zitten in dezelfde opstelling en luistert naar de docent die wat vertelt.

W: Dat komt door de vrije ruimte. Bij drama werken we in de vrije ruimte en behalve bij gym zijn ze dat niet gewend. Want ze vliegen alle kanten op als ze binnenkomen.

D: En hoe sluit je je lessen af? Ook door een soort reflectie?

W: Ja. De opbouw van een les begint altijd met een soort van warming-up of een gesprekje of even stilstaan bij.. Dan soms een concentratieoefening of gewoon even stil zijn met z'n allen. Of juist heel wild beginnen. Even stoom afblazen en ze door de ruimte laten stuiteren. Allemaal handelingen bijvoorbeeld snel achter elkaar doen. Dat is ook afhankelijk van de groep hoeveel tijd je aan zo'n inleiding besteed. Dan komt er altijd een opdracht in kleine groepjes. Dus dan zijn ze allemaal bezig en hoeven ze niet alleen maar de hele les te kijken. En dan presenteren aan elkaar en krijgen de kijkers ook een kijkopdracht mee. En dan wordt elke presentatie beoordeelt. En als de les dan nog niet voorbij is doen we vaak een improvisatiespel. Om de les leuk af te sluiten. Want rollenspel zijn zo belangrijk om te leren communiceren, of voor zichzelf op te komen of een andere te leren waarderen. Het is ook gewoon het bijbrengen van sociale vaardigheden, daar gebruik ik ook dit boek voor. Dat gaat over sociale vaardigheden en dat verwerk ik ook weer in mijn dramalessen. Dus eigenlijk stel ik mijn lessen zo

samen. Ik heb iets wat ik het hele jaar door doe, dat weet ik uit mijn hoofd. Maar gewoon heel veel variatie aanbrengen door overal wat uit te halen en mijn oren en ogen altijd open te houden. Open staan voor nieuwe impulsen.

D: Dat vroeg ik me inderdaad af, hoe hou je het nog leuk voor jezelf en voor de leerlingen? Maar dit dus gewoon altijd bezig blijven en altijd blijven kijken.

W: Ja, als situaties me te binnen schieten schrijf ik het meteen op en werk ik het later uit in een les.

D: Oke en hoe zit het dan met toetsen? Want je hebt een soort opbouw van een jaar, toets je dan per onderdeel of bekijk je hier en daar dingen het hele jaar door?

W: Ja ik kijk gewoon het hele jaar door. En soms neem ik wel eens voor de vorm een toets af. En dan vinden ze de cijfers ineens toch belangrijker.

D: En toets je ook op beoordeling? Want je laat soms tijdens presentaties van stukjes de leerlingen ook kijken vanuit een kijkopdracht. En geef je daarna dan iedereen het woord om ze daar ook op te kunnen beoordelen?

W: Nou dat ligt ook aan de tijd. En bij welke klassen je wel of niet tempo moet maken. Maar daar beoordeel ik ze ook zeker wel op, absoluut. En ik laat mij ook altijd door de leerlingen beoordelen. En dat neem ik ook heel serieus.

Pauze

D: Oke, een vraag die ik ook op papier had staan is, hoe zou jij het vak Drama omschrijven?

W: Als je helemaal naar de kern gaat, dan zou ik bijna willen zeggen van: leren leven. Dus communiceren, met elkaar omgaan.

D: Ik denk ook inderdaad zeker dat de basis is. Wanneer je ook kijkt naar de eindtermen voor het Havo en het VWO en deze helemaal 'uitkleed' dan komt het ook daarop neer.

W: Een heel sociaal vak ja.

D: En even een heel andere vraag hoor. Maar hoe zou jij de school, het Candea College, omschrijven? Hoe profileert deze school zich bijvoorbeeld?

W: Het Candea wil een school zijn voor alle leerlingen. Er zijn namelijk ook heel veel verschillende afdelingen. Er zitten veel verschillende sferen op die school maar die sluiten allemaal aan op de verschillende soorten leerlingen die er zitten.

D: Ja. En zou je nog kunnen zeggen of het Candea College een soort dominante richting volgt. Er zijn bijvoorbeeld bepaalde cultuurscholen in Nederland, maar ik denk niet dat het Candea College zo genoemd kan worden..

W: Nee niet echt. Maar het Candea College hecht wel heel veel belang aan cultuur. Er zijn heel veel cultuuravonden en musicals die worden gemaakt. Maar dit gaat wel allemaal buiten de lessen om. Maar de school manifesteert zich niet naar buiten toe als alleen maar cultuur. Het Candea College kiest daar denk ik ook bewust voor om breed te zijn. Dat is natuurlijk zo omdat ze leerlingen uit een brede omtrek onderwijs aan moeten kunnen bieden en er geen andere concurrerende scholen in de buurt staan. Ze moeten dus wel breed zijn. Maar binnen de school is het ook erg breed, ik krijg bijvoorbeeld erg weinig mee van andere afdelingen. Waarschijnlijk ook omdat er 3 verschillende gebouwen zijn, maar toch.

D: Maar op het Candea College is wel veel ruimte voor culturele bezigheden alleen dan buiten de lessen.

W: Ja, dat zeker.

D: En qua didactiek, wat is dan je favoriete manier van werken?

W: Als docent, vind ik, moet je wel boven je leerlingen staan. Want jij bepaald en geeft de opdracht maar toch moet je je ook met ze kunnen identificeren en soms op hetzelfde niveau gaan staan. Die wisselwerking is enorm belangrijk. Qua gedrag wel gelijkwaardig zijn en je ook tegelijk gelijkwaardig opstellen.

D: Wat me ook opvalt is dat je heel veel boeken over psychologie en over de montessorimethode en hier ligt het handboek Sociale Vaardigheden.. Is dit alles ook een belangrijke basis in het lesmateriaal wat je zelf hebt opgesteld?

W: Dat is een hele belangrijke basis voor mij ja. Ik ben als onderwijzer begonnen op een montessorischool.

D: En kan je in het kort uitleggen wat montessori inhoudt?

W: Montessori houdt in het kort in dat de zintuiglijke ontwikkeling voorop staat. En het elkaar helpen is essentieel. En wat een minpunt van Montessori is, is dat ze het klassikale gebeuren bijna helemaal afwijzen. Het moet allemaal zoveel mogelijk individueel en draait om de eigen ontwikkeling. Iedereen ontwikkelt zich in zijn eigen aanleg en tempo. Als docent wacht je af tot kinderen wat vragen maar je gaat wel verleiden door de omgeving interessant te maken. Maar ik vind het elkaar helpen erg belangrijk. En natuurlijk ook wel die individuele ontwikkeling, dat iedereen zich in zijn eigen tempo ontwikkelt. Maar ik vind het hele groepsgebeuren zeker zo belangrijk. Ik vind het belangrijk dat ze naar een verhaal kunnen luisteren in een luisterhouding.

D: Maar je hebt nu dus alle kennis die je uit boeken opdeed naar je eigen hand gezet en daarmee een voor jou werkende lesmethode gecreëerd maar denk je dat je, toen je daarmee bezig was, eerst vanuit psychologisch opzicht bent gaan werken of eerst van wat je de leerlingen wilde leren?

W: Intuïtief. Op de een of andere manier ontdekken dat wanneer je theoretische dingen leest over, dat je je beseft: ja dit doe ik al. Ik heb dan wel een plan voor allerlei dingen en een richtlijn voor een heel jaar maar dan gebeurt er weer iets wat me leuk lijkt voor een les en dan pas ik daar de boel weer op aan. Zo blijft het ook actueel he?! En dat intuïtieve heb ik ook wanneer een klas bijvoorbeeld binnenkomt. Dan voel ik wat er aan de hand is en kan ik daar mijn hele les door omgooien. Maar het is natuurlijk wel fijn dat je al deze kennis hebt en kan gebruiken als achtergrondmateriaal. Ik heb op de kweekschool een hele sterke didactische opleiding gehad en kan daardoor mijn lessen wel goed vormgeven. Want ik weet ook dat ik bij het ontwikkelen van dramalessen heel veel heb gehad aan datgene wat ik heb geleerd bij het geven van gymlessen. Want dat moesten we daar ook doen. Want dan heb je weer dat werken in de vrije ruimte, opdrachten geven en lessen stilleggen wanneer het niet loopt zoals je wilt. En zo werkt het bij Drama ook.

D: En zijn er vaak terugkerende problemen waar je tegenaan loopt bij jouw manier van lesgeven? Dingen die, hoe je het ook went of keert, altijd moeilijk blijven binnen het vak Drama?

W: Ja daar is wel wat over te zeggen. Je blijft altijd aanlopen tegen het feit dat tweede klassen altijd weer moeilijker worden. Dit geldt niet in het bijzonder voor Drama maar is wel een feit. Er is altijd een terugval in de tweede klassen en dit gaat gelijk op met het puberen. Waardoor de sfeer in de klas anders wordt dan in de eerste. Er komen meer conflicten. Dan denk je dat je een klas kent uit de eerste en dan kom je soms toch weer terug bij af.

D: En pas je daar dan je manier van lesgeven op aan?

W: Ja zeker. Dan splits ik bijvoorbeeld de klas, omdat ze het niet aankunnen om met zoveel een vak te volgen als Drama waarbij ze mogen bewegen in de vrije ruimte. Maar dat calculeer ik ook in dus ik heb er zelf niet zoveel moeite mee. Ik heb wel een keer een platform ontdekt op internet voor dramadocenten en toen liepen meer docenten hier tegenaan. Maar je moet gewoon zien te bereiken dat je ze iets boeiends aanbiedt waardoor ze Drama toch wel leuk gaan vinden. Je probeert dan toch te verleiden door bijvoorbeeld improvisatiespelletjes die ze altijd wel leuk vinden. En ik klets er ook wel graag over met mensen op zo'n platform om elkaar te inspireren. Ik ben er namelijk wel erg op gericht om mensen te motiveren.

D: Ja want dat is inderdaad ook nog een vraag van mij. Hoeveel contact heb je met andere Dramadocenten?

W: Ja maar omdat ik de enige Dramadocent ben op het Candea College alleen met andere kunstdocenten van bijvoorbeeld muziek en handvaardigheid om zo samen een voorstelling te maken. En ik hoor ook vaak van andere docenten dat ze in hun lessen heel anders zijn dan bij mij bij Drama. Bij Drama zijn ze zo anders, uitten ze zich meer en dat is zo mooi.

D: Oke. En heb jij eigenlijk ooit wel eens geprobeerd om echt wel volgens een vaststaande lesmethode les te geven in Drama?

W: Jawel maar dat slaat meteen dood bij mij. Dat gaat echt heel snel. Dan heb ik bijvoorbeeld zo'n boek van 'Doe gewoon alsof' van Pierre Eggels, en dan ben ik

heel enthousiast over een inleiding van een les en dan ga ik volgende week daarmee verder, maar dan vind ik het die week erna niet interessant meer. Ik merk dan dat ik zelf gewoon interessantere meer actuele dingen vind die ik wil gebruiken. Zo blijf je als docent ook een beetje alert he?! En loop je niet het risico dat er weinig eigen invulling overblijft doordat je een beetje geestdood raakt van het gewoon maar een boek volgen. De originaliteit en spontaniteit blijft dan uit. Maar ik die gewoon inspiratie op uit die lesmethodes. En ik sta daarbij open voor alles wat de les veel interessanter maakt. Het is wel zo dat je uit zo'n methode een lesinleiding of een thema kan pakken waar je zo drie weken mee bezig bent, maar dan wel vanuit je eigen opdrachten en invullingen. Want iedere klas is weer anders.

D: En als je bijvoorbeeld aan het begin van het jaar een nieuwe klas binnen krijgt, observeer je die dan eerst?

W: Ja door middel van de oefeningen. Dan merk je snel genoeg of je tempo met een klas kan maken of niet. Dan brengen we ook meteen die basisdingen weer bij. Dat is gewoon weer even kennismaken in een kring en alle regels bijbrengen.

D: En heb je een idee hoe andere docenten hun lessen aanpakken, dus of ze lesgeven door middel van een vaststaande methode of juist door zelf materiaal te maken?

W: Nou op dat platform las ik wel dat veel docenten over het algemeen moeite hebben om een jaar vol te maken. Door gebrek aan stof en materiaal. En ook moeite met het interessant en boeiend houden.

D: En richt jij je in de lessen ook op een stukje theaterwetenschap? Dat je ze wat begrippen leert.

W: Ja maar dan vereenvoudig ik het wat meer. Dan hebben we het bijvoorbeeld over plaatsing in plaats van mise-en-scène. En bijvoorbeeld ze leren dat je niet met je rug naar het publiek toe speelt, enzovoort. Echt de basisbeginselen van toneelspelen. Ook gebruik ik allemaal andere dingen zoals licht, dan zet ik ze in een spot. En leg ik bijvoorbeeld uit wat een freeze is.

D: En ben je ooit wel eens met een klas gaan kijken naar een theatervoorstelling en daar dan met ze op gereflecteerd?

W: Ja wij bieden de kinderen zeker wel toneel aan. Dit halen we dan van instellingen die theater maken speciaal voor middelbare scholieren. Dat zijn dan vaak voorstellingen die ook actuele situaties verbeelden zoals alcoholmisbruik door jongeren of het fenomeen loverboys.

D: En verwerk je dat dan ook in je les? Ga je daar dan nog later op in?

W: Een korte reflectie vaak wel maar meestal zijn deze voorstellingen geregeld door de school en worden de voorstellingen, of vooral de diepere thematiek van de voorstelling, besproken in de klassen zelf met de mentoren om zo de leerlingen bewust te maken van iets.

D: En wat is je mening over Drama als eindexamenvak? Want voor Havo en VWO wordt het nu onderdeel van Kunst (algemeen)..

W: Ja ik zal er nooit tegen zijn.

D: En wat vind je ervan dat er eindtermen worden gesteld aan het vak door de overheid? Denk je dat dat haalbaar is?

W: Ja, passend bij het niveau moet dat zeker kunnen. Zo wordt het als keuzevak ook belangrijker gemaakt. Ik denk dat het voor de hele samenleving goed zal zijn als het vak Drama als verplicht wordt ingesteld.

D: Ja daar ben ik het wel mee eens. Dan nog de laatste vraag, worden er door het Candea College nog bepaalde eisen gesteld aan hoe jij je vak geeft?

W: Ja men moet merken dat het effect heeft en uitmaakt. Maar er zijn vanuit de directie geen eisen van je moet dit of je moet dat doen. Het moet sociaal emotioneel vormend zijn, dat is mijn taak. Dus als ik alleen maar toneelstukjes zou maken zonder, wat ik je net vertelde, concentratieoefeningen, accent op samenwerken, beschouwen.. Al die dingen. Als je dat niet zou doen val je snel door de mand natuurlijk.

D: Oke, nou mijn vragen zijn eigenlijk op. Ik weet wat ik wilde weten en wil je hierbij hartelijk bedanken voor je medewerking.

W: Ja jij ook. Zo loop je alles weer even langs en wordt ik ook weer even opgefrist, dus graag gedaan!